

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ

У 2015 році співробітники Інституту української мови НАН України працювали над 11 плановими науковими відомчими темами, якими було передбачено вивчення історичних змін, просторових та стильових відмінностей граматичної будови, словникового складу української мови та її функціонування в усіх сферах суспільного життя.

Завершено роботу над шістьма відомчими темами:

- “Просторова й часова динаміка української мови XI-XX століть” (I кв. 2011 р. – IV кв. 2015 р.),
- “Лексичний тезаурус української літературної мови і його лексикографічне відтворення” (I кв. 2011 р. – IV кв. 2015 р.),
- “Українське термінознавство поч. XXI ст.: теорія і практика” (I кв. 2011 р. – IV кв. 2015 р.),
- “Генезис українського ойконімікону” (I кв. 2012 р. – IV кв. 2015 р.),
- “Мовний побут сучасного українського міста” (I кв. 2011 р. – IV кв. 2015 р.),
- “Вплив соціодинаміки на систему та структуру мови: тенденції мовних змін” (I кв. 2011 р. – IV кв. 2015 р.).

Внаслідок виконання зазначених відомчих тем в Інституті:

а) підготовлено до видання “Бучацьке Євангеліє” (XIII ст.), “Акти Полтавського міського суду (XVII – поч. XVIII ст.)”, “Галицьке Євангеліє” (1266–1301 pp.), “Холмське Євангеліє” (XIII ст.), “Хрестоматію з історії української мови XIV–XVIII ст.” та ін., які поглиблюють студії над розвитком мовної системи і писемно-літературної норми, а також дослідження історії становлення структури цієї мови в минулому й шляхів кодифікації її писемної форми;

б) створені тлумачні й перекладні словники та колективна монографія (“Російсько-український словник”, “Словник української мови”, “Словник української мови, додатковий том”, “Динаміка лексико-фразеологічної системи української мови в лексикографічному відображенні”) стануть авторитетними джерелами фіксації лексико-фразеологічного складу української мови, російсько-українських міжмовних відповідників, лексико-семантичних новотворів в українській мові;

в) укладені термінологічні словники й покажчики стануть у нагоді військовикам, мовознавцям, юристам, фахівцям, професія яких пов’язана з авіацією, а покажчики термінознавчих і термінографічних праць, термінів досліджуваних галузей знань – одним із етапів розроблення концепції єдиного слов’янського термінознавчого, термінографічного й термінологічного просторів у форматі відповідних баз даних, над якою сьогодні працюють члени Термінологічної комісії при МКС, створюючи подібні праці в інших слов’янських країнах, що буде важливим кроком назустріч інтеграційним перспективам України з ЄС;

г) створено реєстрову базу ономастичних досліджень, вироблено стандартний зразок оформлення і презентації фактичного матеріалу за

регіонами (за адміністративно-територіальний устроєм станом на 1 січня 2012 р.), здійснено етимологічний коментар фактичного матеріалу; підготовлено рукопис історико-етимологічних статей 11-ти областей України – Вінницької, Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Кіровоградської, Миколаївської, Луганської, Одеської, Полтавської, АР Крим, частково Закарпатської та Харківської;

г) підготовлено колективну монографію “Мовний побут сучасного українського міста”, індивідуальні монографії “Мовна особистість у білінгвальному місті”, “Мова тоталітарної держави” та ін., в яких розглянуто різні форми побутування українського усного мовлення в урбаністичному середовищі, роль дво- та багатомовності у формуванні мовної особистості, створено мовні портрети модельних особистостей, простежено вплив різних мовних континуумів на мовну ситуацію міста загалом;

д) на підставі одержаних теоретичних і практичних результатів вивчення впливу соціодинаміки на систему та структуру української мови, тенденцій мовних змін виконавці теми дійшли висновку про високий ступінь стійкості системи української мови під впливом лексичних, граматичних і словотвірних інновацій, про наявність у сучасній українській мові системних і нормативних чинників для перевірки нових номінацій на їхню когнітивну й комунікативну вагу і доцільність, для їхнього адаптування до сформованої структури системи мови.

Інститут організував і провів Міжнародну наукову конференцію “Українська термінологія і сучасність” (м. Київ); вебінар “Методологія сучасних лінгвостилістичних досліджень” (м. Київ); Міжнародний круглий стіл “Діалектний текст як джерело лінгвістичних студій” (м. Київ). Наукова рада “Українська мова” Інституту організувала і провела розширений пленум “Формування джерельної бази сучасної української лексикографії” (м. Київ).

У звітному році Інститут української мови НАН України виступив співорганізатором таких наукових заходів: XII Всеукраїнського соціолінгвістичного семінару (м. Львів), XVI Всеукраїнської ономастичної конференції “Українська ономастика: минуле, сучасне, перспективи” (м. Одеса), Міжнародної наукової конференції “Походження й розвиток української мови та її говорів” (м. Житомир) тощо.

Працівники Інституту взяли участь у роботі таких найважливіших міжнародних та всеукраїнських наукових конференцій: Міжнародній науковій конференції “Nowoczesne systemy slawistycznej informacji bibliograficznej – dziś i jutro” (м. Варшава; Польща), засіданні Міжнародної комісії та міжнародної робочої групи Загальнослов'янського лінгвістичного атласу при Міжнародному комітеті славистів (м. Загреб – Лужниця; Хорватія), Міжнародній науковій конференції “Мовленнєві жанри сучасного спілкування” (м. Москва; РФ), VI Міжнародній науково-практичній конференції “Світ мов: ракурс і перспективи” (м. Мінськ; Білорусь), засіданні Комісії зі слов'янського словотворення при Міжнародному комітеті славистів та XVI Міжнародній науковій конференції “Зменшувальні імена в слов'янських мовах: форма та роль” (м. Марибор; Словенія), Міжнародній науковій конференції з

термінології “Scientific, Administrative and Educational Dimensions of Terminology” (м. Вільнюс; Литва), VI Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції “Діалог мов – діалог культур. Україна і світ” (м. Мюнхен; Німеччина; м. Київ), Міжнародній науковій конференції “Логічний аналіз мови: Людина в інтер’єрі. Внутрішнє та зовнішнє життя людини в мові” (м. Москва; РФ), Міжнародній науковій конференції “Беларуская мова ў XXI стагодзі: асноўныя тэндэнцыі развіцця (да 80-годдзя акадэміка А.І. Падлужнага)” (м. Мінськ; Білорусь), Міжнародній науковій конференції “Східнослов’янські мови в сучасній лексикографії” (м. Мінськ; Білорусь), Conferința Științifică Internațională Relevanța și calitatea formării universitare: competențe pentru prezent și viitor, consacrată celor 70 de ani de la fondarea universității bălțene (м. Бельці, Республіка Молдова), Міжнародному інтернет-семінарі “Сучасне слов’янське мовознавство: теорія та методологія досліджень” (“Współczesne językoznawstwo słowiańskie: teoria i metodologia badań”) (м. Седльце; Польща), Міжнародній науковій конференції “Славянская мифология и этнолингвистика” (м. Гомель; Білорусь), VII Міжнародній конференції “Мова і Технологія” (7th Language & Technology Conference) (м. Познань; Польща), XV Міжнародному науковому семінарі “Діячі науки і культури Росії і Україна” (м. Санкт-Петербург; РФ), Міжнародній конференції “Актуальні проблеми російської діалектології. До 100-річчя видання Діалектологічної карти російської мови в Європі” (м. Москва; РФ), Круглому столі “Славянские диалекты в современной языковой ситуации” (м. Москва; РФ), XXIV Міжнародній науковій конференції імені професора Сергія Бураго “Мова і культура” (м. Київ), Міжнародній науковій конференції “Слово о полку Игоревім”: український і європейський контекст” (м. Львів), Міжнародній науковій конференції “Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку” (м. Київ), Міжнародній науковій конференції “Походження і розвиток української мови та її говорів” (м. Житомир), Міжнародній науковій конференції, присвяченій 200-річчю від дня народження Віктора Івановича Григоровича (м. Київ), X Міжнародній науковій конференції “Українська термінологія і сучасність” (м. Київ), IV Міжнародній інтернет-конференції “Актуальні проблеми прикладної лінгвістики” (м. Умань), X Міжнародній науковій конференції “Мова як світ світів: Граматика і поетика текстових структур” (м. Київ), Міжнародній науковій конференції до Дня слов’янської писемності і культури “Науковий потенціал славістики: історичні здобутки та тенденції розвитку” (м. Київ) та ін.

Упродовж року працювала Наукова рада “Українська мова”, Українська ономастична комісія та Рада молодих учених Інституту.

Теоретичні напрацювання в галузі українського мовознавства науковці Інституту активно пропагували через щотижневу радіопрограму “Слово”, газетні публікації, у виступах передач на радіо, телебачення тощо.

У 2015 році в Інституті української мови Національної академії наук України вийшли друком такі наукові праці:

У галузі **Філологічні науки. Мовознавство** вийшли **монографії**:

1. Німчук В.В. Українська Четья 1489 р. (Серія: “Пам’ятки північноукраїнського наріччя”). – Житомир: Житомирське комунальне книжково-газетне вид-во “Полісся”, 2015. – 102 с.

2. Шульгач В.П. Нариси з праслов’янської антропонімії. Ч. II. – К.: Кий, 2015. – 504 с.

3. Німчук В.В. Українська мова X – XIII ст.: Хрестоматія. – К., 2015. – 361 с.

4. Колесников А.О. Морфологія українських південнобесарабських говірок: генеза і динаміка: Монографія. – Ізмаїл: СММЛ, 2015. – 676 с.

5. Баран Г. Мова української християнської віршованої молитви XIX – початку XXI ст.: Монографія – Чернігів: Вид-во “Десна Поліграф”, 2015. – 280.

6. Ставицька Л.О. Гендер: Мова. Свідомість, комунікація. – К.: КММ, 2015. – 464 с.

СЛОВНИКИ:

1. “Електронний граматичний словник української літературної мови. Словозміна – I етап” (версія доступна на порталі mova.info) (Граматичний словник української літературної мови. Словозміна / Укл.: В.І. Критська, Т.І. Недозим, Л.В. Орлова, Т.К. Пуздирева, Ю.В. Романюк; Відп. ред. Н.Ф. Клименко. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 757 с.).

2. Яцій В.О. Ойконімія Івано-Франківської області: історико-етимологічний словник. – К.: Наукова думка, 2015. – 392 с.

ДОВІДНИКИ:

1. Городенська К.Г., Кочукова Н.І., Куцак Г.М. Довідник з української мови (найновіші рекомендації). – К.; Слов’янськ: Вид-во “Друкарський двір”, 2015. – 156 с. (9,9 ум. друк. арк.). – Наклад 150 прим. (Кочукова Наталія Іванівна – к.філол.н., доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету; Куцак Ганна Миколаївна – к.філол.н., доцент кафедри української мови та літератури Донбаського державного педагогічного університету).

2. Інститут української мови: історія та сучасність. – 2-ге вид., доповн. та переробл. – К., 2015. – 104 с.

ЛІНГВІСТИЧНІ КАРТИ:

1. Общеславянский лингвистический атлас. Серия лексико-словообразовательная: Народные обычаи. – Вып. 10. – М., СПб.: Нестор-История, 2015. – 276 с.

ЗБІРНИКИ НАУКОВИХ ПРАЦЬ:

1. Лексикографічний бюлетень: Зб. наук. праць / Відп. ред. І.С. Гнатюк. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2015. – Вип. 24. – 150 с.

2. Культура слова / Відп. ред. С.Я. Єрмоленко. – К., 2015. – Вип. 82. – 164 с.

3. Культура слова / Відп. ред. С.Я. Єрмоленко. – К., 2015. – Вип. 83. – 158 с.

Видано 4 числа журналу “Українська мова”, загальним обсягом 62,31 ум. друк. арк. (712 стор.), в яких опубліковано 35 наукових досліджень, з яких 17 належить співробітникам Інституту української мови НАН України. Також

вийшло друком 18 “Мовних мозаїк”, 17 наукових хронік (6 – співробітниками Інституту), 11 рецензій (4 – співробітниками Інституту).

Із 70 авторів і співавторів публікацій в журналі “Українська мова” за 2015 рік 27 авторів із Інституту української мови НАН України.

Усього за звітний період працівники Інституту української мови НАН України опублікували:

індивідуальних монографій – 6;

збірників – 3;

підручників – 0;

довідників – 2;

словників – 2 (1 – в електронному вигляді);

лінгвіст. карти – (українські матеріали до всіх карт ЗЛА (вип. 10) і 2-і авторські карти);

статей у вітчизняних виданнях – 166;

статей у зарубіжних виданнях – 39;

тез у вітчизняних виданнях – 3;

тез у зарубіжних виданнях – 5.

НАУКОВІ КАДРИ

На 22 грудня 2015 року в штаті Інституту працює 88 осіб, серед яких: 67 наукових працівників (3 члени-кореспонденти НАН України, 14 докторів і 41 кандидатів філологічних наук) та 19 науково-допоміжних, технічних працівників, співробітників бібліотеки та бухгалтерії.

Середній вік наукових працівників становить 46 років, докторів наук – 63 роки, кандидатів наук – 45 років.

У 2015 році відбулося 13 засідань спеціалізованої вченої ради Д 26.173.01 Інституту української мови НАН України, на яких захищено 7 дисертаційних робіт: 3 – докторських, 4 – кандидатських.

3-поміж співробітників Інституту цього року захистила кандидатську дисертацію *Дюндик Олена Андріївна* – 1988 р. н.; спеціальність 10.02.01 – українська мова; “Лексикон і формування ідіостилю Євгена Пашковського”.

Серед аспірантів Інституту захистили кандидатські дисертації:

1. *Дюндик Олена Андріївна* – 1988 р. н.; спеціальність 10.02.01 – українська мова; “Лексикон і формування ідіостилю Євгена Пашковського”.

Докторську дисертацію захистили:

1. *Колесников Андрій Олександрович* – 1975 р. н.; спеціальність 10.02.01 – українська мова; “Морфологія українських говірок межиріччя Дністра і Дунаю”;

2. *Фаріон Ірина Дмитрівна* – 1964 р. н.; спеціальність 10.02.01 – українська мова; “Суспільний статус староукраїнської мови у XIV–XVII ст.”.

Загальна чисельність молодих наукових працівників (віком до 35 років) – 15, із них 7 – кандидати філологічних наук.

Аспірантуру з відривом від виробництва закінчили 6 осіб; з них: *Т.В. Сивокозову* і *Б.В. Тимочко* розподілено до відділу історії української мови. Право вільного працевлаштування надано 5-ом аспірантам Інституту – *О.І. Васецькій, Н.Г. Лозовій, Ю.А. Марезі, Л.Ф. Устенко* та *К.Ю. Чаус*.

Термін докторантури закінчився в *Мовчун Лариси Вікторівни* (науковий консультант – чл.-кор. НАН України *В.В. Німчук*).

Зараховано до докторантури за державним замовленням 1 особу – *Н.В. Пуряєву*.

Зараховано до аспірантури за державним замовленням 3-х осіб: на стаціонар – 2, до заочної – 1.

Стипендію НАН України одержувала *Л.Я. Колісник*.

У віці до 33 років прийнято на роботу 3 особи.

За контрактом у штаті Інституту працювала 1 особа.

За сумісництвом працювали 8 працівників.